

ПРОБЛЕМИ КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Одним із принципів, на якому ґрунтується бухгалтерський облік та фінансова звітність у банках України є принцип консолідації, який означає, що фінансова звітність повинна складатися в цілому по банку з урахуванням дочірніх банків та підприємств як єдиної економічної одиниці. Метою складання консолідованої фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку – юридичної особи та його дочірніх установ як єдиної економічної одиниці.

Починаючи з 2002 року банки складатимуть консолідовану фінансову звітність із дотриманням вимог Інструкції про консолідацію фінансової звітності банків України, затвердженої Постановою Правління НБУ від 05.10.2001 N 422.

Згідно з цим нормативним актом, консолідована фінансова звітність складається материнським банком у грошовій одиниці України і включає: консолідований баланс, консолідований звіт про фінансові результати, консолідований звіт про власний капітал, консолідований звіт про рух грошових коштів, примітки до консолідованих фінансових звітів.

Процес консолідації складається з декількох етапів, одним з яких є перерахунок у гривні фінансової звітності господарських одиниць банку, які знаходяться за межами України. У міжнародній бухгалтерській практиці процес, за якого фінансові дані, що виражені в одній валюті перераховуються в іншу валюту називається валютною трансляцією (англ. – translation). Інструментом, який використовується для перерахунку фінансових даних з однієї валюти в іншу, є валютний курс. Якщо б валютні курси були фіксованими, то процес трансляції був би прямим і не складнішим від, наприклад, переведення дюймів у сантиметри.

Через коливання валютних курсів, трансляція фінансової звітності супроводжується виникненням облікових проблем, основними з яких є:

- прийняття рішення стосовно того, який курс обміну використовувати при перерахунку у звітну валюту активів, зобов'язань, доходів та витрат, виражених в іноземних валютах;

- як відображати у фінансовій звітності прибутки та збитки від трансляції.

Іншими словами, суть проблеми полягає в тому, щоб віднайти такі методи трансляції, які б забезпечували адекватне вимірювання і відображення впливу змін валютних курсів у фінансовій звітності, а також не порушували взаємозв'язків між фінансовими показниками зарубіжного підрозділу при консолідації звітності. Зауважимо, що ці аспекти фінансового обліку впродовж багатьох років намагалися розв'язати бухгалтерські організації та відповідні регулятивні органи різних країн.

При трансляції фінансової звітності можуть застосовуватися три види валютних курсів:

- історичний курс - курс на дату здійснення валютних операцій;
- курс "закриття" - курс на дату складання фінансової звітності;
- середній курс - просте середнє чи середньозважене значення поточних або історичних курсів за певний період.

Використання зазначених вище валютних курсів та їх комбінацій при перерахунку статей балансу, виражених в іноземних валютах, призвело до появи у міжнародній практиці різних трансляційних методів фінансової звітності. Останні залежно від кількості валютних курсів, які застосовуються при перерахунку елементів балансового звіту, можна класифікувати на два типи. До першого типу належить метод єдиного курсу або курсу "закриття" (single or closing rate method), суть якого полягає в тому, що всі активи і зобов'язання

зарубіжного підрозділу переводяться у звітну валюту за курсом на дату складання фінансової звітності. Другий тип охоплює методи множинних курсів (*multiple rate methods*), згідно з якими при трансляції елементів фінансових звітів використовуються різні комбінації історичного курсу та курсу "закриття". Даний тип об'єднує три методи: поточно-непоточний, монетарно-немонетарний і часовий.

Поточно-непоточний метод (*current/non-current method*) базується на поділі об'єктів обліку на поточні й непоточні. Поточні активи і зобов'язання перераховуються за курсом "закриття", а непоточні активи і зобов'язання – за історичним курсом. Елементи звіту про прибутки і збитки переводяться за середньозваженим курсом звітного періоду. Виняток становлять знос і амортизаційні витрати, трансляція яких здійснюється за історичним курсом, що діяв на дату придбання відповідних активів. Цей метод широко використовувався у США до 1976 року.

В основі монетарно-немонетарного методу (*monetary/non-monetary method*) також закладена класифікація елементів балансового звіту, але за іншою ознакою. За цим методом активи і зобов'язання поділяють на монетарні та немонетарні. При цьому монетарні активи і зобов'язання переводяться за курсом "закриття", а немонетарні – за історичним курсом. Процедура трансляції доходів та витрат аналогічна з попереднім методом.

Часовий метод (*temporal method*) ґрунтується на принципі часовості, який був запропонований американським вченим Леонардом Лоренсеном (*Leonard Lorensen*) у 1972 році. Згідно з цим принципом трансляція розглядається як процес переведення вартості активів і зобов'язань, виражених в іноземних валютах. Відповідно до часового методу активи і зобов'язання, зафіксовані в балансовому звіті за історичною вартістю, мають переводитися за історичним курсом; активи і зобов'язання, відображені за поточною (справедливою) вартістю – за курсом "закриття". Амортизаційні витрати перераховуються за тим самим курсом, що і відповідні активи, за якими нарахована амортизація. Інші доходи і витрати переводяться за курсами, які діяли на дату здійснення відповідних операцій або за середніми курсами.

Жоден із розглянутих методів трансляції фінансової звітності не є досконалим і має певні недоліки. Так, поточно-непоточний і монетарно-немонетарний методи базуються на класифікації об'єктів обліку за певними критеріями. Водночас залишається необґрунтованим питання, чому саме такий поділ елементів фінансової звітності повинен визначати, який курс застосовувати при трансляції.

Основним недоліком методу курсу "закриття" є те, що використання валютного курсу на дату складання фінансової звітності при трансляції активів зарубіжного підрозділу, оцінених за історичною вартістю, призводить до одержання беззмістовних значень, які не відображають ці історичної вартості цих активів, ані поточної.

Сьогодні у міжнародній практиці домінуючими є метод курсу "закриття" та часовий метод. Саме ці два методи закладені у положення американського стандарту фінансового обліку 52 "Валютна трансляція" (*SFAS 52 "Foreign currency translation"*), Британського стандарту бухгалтерської практики 20 "Валютна трансляція" (*SSAP 20 "Foreign currency translation"*), Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (МСБО 21 "Вплив змін валютних курсів", П(С)БО 21 "Вплив змін валютних курсів". При цьому основним критерієм вибору методу трансляції фінансової звітності є тип зарубіжного підрозділу та його взаємозв'язок із головною компанією.

Згідно із вимогами Інструкції про консолідацію фінансової звітності банків України монетарні і немонетарні статті балансу господарських одиниць за межами України мають перераховуватися у гривні за офіційним валютним курсом на дату балансу, а статті доходів і витрат – за офіційним валютним курсом на дату операцій, крім звітності дочірніх банків, філій, представництв, які складені у валюті країни з гіперінфляційною економікою. Для перерахунку доходів, витрат і руху грошових коштів кожного місяця може застосовуватися середньозважений валютний курс за відповідний місяць. Таким чином, інструкцією передбачено використання тільки одного методу – методу курсу "закриття".

На нашу думку, використання лише якогось одного методу трансляції фінансової звітності, без врахування типу зарубіжної господарської одиниці і її взаємозв'язків з материнським банком, є неправомірним. Оскільки кожний із методів трансляції має свої позитивні і негативні сторони, логічно припустити, що за одних обставин ефективнішим буде часовий метод, а за інших - метод курсу "закриття". Тому ми вважаємо, що даною Інструкцією повинно бути дозволено використання у певних випадках (зокрема, коли діяльність господарської одиниці за межами України тісно пов'язана із діяльністю материнського банку) часового методу, так як це зроблено у МСБО 21 та П(С)БО 21. Це забезпечить більшу точність і достовірність усього пакета консолідованої фінансової звітності банку.